

Spisbränder

Risker och förebyggande

Elspisen är den vanligaste orsaken till elbränder

Elspisen är den hushållsapparat som klart oftast förorsakar bränder. Spisbränderna beror så gott som alltid på slarv eller felaktig användning. Spisbränder kan förebyggas på många sätt: genom omsorg vid användningen, bra köksplanering och tekniska lösningar av olika slag.

Spisbränder är ganska vanliga också i de övriga nordiska länderna. Därför har brandsäkerhet i samband med spisar blivit ett gemensamt utvecklingsobjekt i hela Norden. Målet är att främja spissäkerheten dels genom att öka medvetenheten om spisbränder och spisarnas säkerhet, dels genom att medverka till att tekniska säkerhetslösningar används och utvecklas.



Hur vanliga är spisbränder?

I hela Norden är spisen en rätt allmän orsak till byggnadsbränder (*tabell 1 = antalet spisbränder 1999–2001, TUKES). I Finland, Norge och Danmark bokförs årligen 200–300 och i Sverige t.o.m. över tusen spisbränder varje år. Att siffrorna för Sverige och de övriga nordiska länderna skiljer sig så mycket från varandra beror närmast på skillnader i statistikföringen och tillgången till uppgifter. I huvudsak sköts brandsäkerheten dock på samma sätt i hela Norden.

I höghuslägenheter står spisbränderna för 35 % av alla elbränder, i småhus för 12 % och i byggnader inom vårdsektorn för 27 %.

Av alla elbränder i bostadsbyggnader är

Antalet spisbränder 1999–2001

| | | | |
|-----------------|------------|------------|------------|
| Danmark | 360 | 330 | 250 |
| Finland* | 325 | 325 | 325 |
| Norge | 222 | 213 | 186 |
| Island | 23 | 25 | 28 |
| Sverige | 1153 | 1259 | 1134 |

Sammanlagt 2083 2151 1923

* Siffrorna för Finland är uppskattade och grundar sig på en uppföljningsundersökning för åren 1998/1999.

Tabell 1

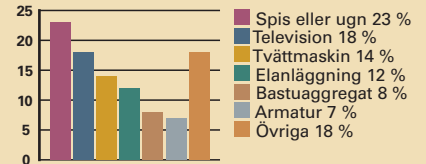
23 % spisbränder. I affärs- och industribyggnader är spisbränder självfallet mera sällsynta. Av stora elbränderna förorsakas ca 8 % av spisar. (Källa: V-P Nurmi, Sähköpalojen riskienhallinta, 2001)

Spisbränder är särskilt bekymmersamma

därför att elden sprider sig snabbt och ger upphov till giftig rök. Både i Finland och det övriga Norden har spisbränderna därför också krävt människoliv.

Apparatgrupper som förorsakat elbränder i bostadsbyggnader

(Källa: V-P Nurmi, Sähköpalojen riskienhallinta, 2001)



Tabell 2

Slarv största orsaken till spisbränder

Spisbränder beror oftast på att kokplattan eller ugnen av någon orsak blivit på av misstag. Orsakerna kan vara många: ibland glömer man helt enkelt att stänga av spisen, ibland kopplar ett barn eller ett husdjur på spisen utan att de vuxna märker det.

Även om folk vanligen stänger av hushållsapparaterna när de går hemifrån, lämnar de dem ibland avsiktligt påkopplade eller utan tillsyn. En del brukar göra så t.ex. när de ger sig ut på en löprunda eller går ut med soporna.

En allmänt förekommande riskfaktor för spisbränder är att det inte finns tillräckligt med arbets- och avställningsyta vid spisen, som då används som extra arbetsyta. Numera försöker man planera köken så att det också finns plats att arbeta i dem, men t.ex. i små bostäder får spisen åtminstone spora-

diskt tjänstgöra som extra arbetsyta. Risken för spisbrand ökar också om pannlappar eller dylikt förvaras nära spisen.

En annan vanlig orsak till spisbränder är att spisfläkten är i dåligt skick och smutsig. Spisfläktens filtergaller bör rengöras regelbundet, eftersom smuts och fett som fastnat i filtret kan förorsaka brand. Via spisfläkten sprids spisbranden lätt till ventilationskanalen.

Vid många spisbränder har alkoholen sin andel i händelseförloppet: den som använt spisen har varit berusad och slocknat, maten har blivit kvarglömd på spisen och har fattat eld. I de här fallen vaknar personen själv sällan vid rökutvecklingen eller ens till brandvarnarens signal, vilket leder till att det dröjer innan brandkåren tillkallas.



Förvaring av lättantändliga föremål på och kring spisen bidrar till att spisbranden utvecklas till en lägenhetsbrand.

Hänsyn måste tas till äldre personers funktionsförmåga

Enligt hemtjänstpersonalens erfarenheter finns det följande säkerhetsrisker i samband med spisen i äldreboenden: köket är för trångt, det finns ingen avställningsyta bredvid spisen och belysningen är dålig.

När man skaffar en spis eller säkerhetsutrustning till den är det nödvändigt att ta hänsyn till äldre personers funktionsförmåga och förändringar i denna. Dåligt minne, försämrad syn eller avtagande krafter kan leda till ett behov av att utrusta köket, spisen eller ugnen med mera säkerhetsteknik.

Vid olika vårdinstitutioner försöker man erbjuda äldre personer hemliknande förhållanden i en så trygg miljö som möjligt. Utrymmena och elapparaterna planeras dock inte alltid utgående från användarnas behov och teknisk säkerhetsutrustning är inte heller på långt när tillräckligt allmän. Vårdinstitutionerna och äldreboendena har än så länge rätt obetydliga erfarenheter av säkerhetsteknik. För att fylla sitt syfte bör säkerhetstekniken också vara tillräckligt enkel och lätthanterlig.





Pannlapparna bör förvaras så att de inte av misstag kan falla ner på spisen, men bör ändå vara nära till hands när man ska handskas med heta grytor.



Om vreden har signallampor eller bakgrundsbelysning märker man lättare om plattan blivit på. Belysningen gör det också lättare för personer med dålig syn att använda spisen.



Särskilda hållskydd finns att köpa till spisen.



Säkerhetsspärren gör att barn inte kan få upp ugnsluckan.



En fristående spis hålls på plats med ett tippskydd.



Temperaturavkännare på kokhällen och kast-rullen ser till att maten inte kokar över. Avkännaren håller kastrullens temperatur på den förinställda nivån.



Ett strömlås förhindrar oönskad användning av spisen. För att koppla på strömmen måste man använda båda händerna.



Spisfläktens fettfilter måste rengöras regelbundet. Om det börjar brinna på spisen kan elden annars lätt sprida sig till ventilationskanalen.



Belysning över spisen ökar säkerheten. Tappstället bör finnas på samma vägg som spisen för att man inte ska behöva lyfta heta grytor över golvet.

Familjerna vet inte tillräckligt mycket om säkerhetsutrustning

➤ År 2002 hade över en tredjedel av barnfamiljerna råkat ut för ett mer eller mindre allvarligt olyckstillbud i samband med spisen. I nästan vart femte hushåll hade ett barn fingrat på vreden.

Barn kan bränna sig på en het lucka eller på kokhällen eller när de sträcker sig efter mat som står på spisen. Farliga situationer uppstår också när ett barn kliver upp på spis-

ens utdragslåda eller på det nedre luckhandtaget.

Också husdjur kan förorsaka spisbränder. Till exempel kan en hund som är ute efter maten på spisen komma åt vreden och koppla på plattan eller vrida upp värmen.

Säkerhetsdetaljer såsom håll- och luckskydd är relativt okända i barnfamiljer, men familjerna anser det viktigt att sådan utrust-

ning finns att få. Enligt användarnas erfarenheter kan skydden också göra det besvärligare att arbeta vid spisen, och därför bör skyddens utformning och hanterbarhet uppmärksammas.

Brandförebyggande

➤ Säkerhetsproblemen i samband med användningen av spisen är välbekanta. Man kan glömma att stänga av spisen, varpå den blir farligt het och kan antända brännbara material som finns i närheten. Den här risken finns alltid i samband med elspisar, framför allt om säkerhetsteknik saknas.

Barnfamiljer är inte särskilt förtrogna med den säkerhetsteknik som finns. Numera finns det säkerhetsutrustning av olika slag, till exempel spisar med överhettningsskydd eller säkerhetstimer, tippskydd, luckspärr, signallampa för eftervärmen, kastrullavkännare samt strömlås. Dessutom kan gamla spisar kompletteras med strömavstängning och temperaturavkännare.

Planeringen måste utgå från användaren

Tekniska lösningar räcker inte för att eliminera brandrisken, om köket är dåligt planerat.

Vid köksplaneringen bör man beakta vilka elapparater som används och hur stort utrymme som behövs omkring dem. Planeringen är extra viktig när det gäller spis och ugn, och användarens förutsättningar måste beaktas. Köket måste också planeras på olika sätt beroende på om bostadsbyggnaden är avsedd för en viss specialgrupp eller för vem som helst.

Vid köksplaneringen är det viktigt att apparaterna placeras och installeras rätt samt att luften kan cirkulera runt om dem. I bostäder för specialgrupper bör man också se till att den fasta eller separata säkerhetsutrustning som finns inte är i vägen när spisen används.

I ett befintligt kök bör användarens behov vara det viktigaste kriteriet när man väljer apparater. Apparats kapacitet och egenskaper bör motsvara behoven samt användarens eventuella funktionsbegränsningar.

Utvecklingsarbete och påverkan

Att bruksanvisningen följs samt att apparaterna underhålls och repareras är också viktigt för säkerheten.

Spisens funktion bör kontrolleras regelbundet. I äldrehushåll bör man följa med invånarens funktionsförmåga och eventuellt utöka eller ändra säkerhetsutrustningen.

Inte bara de som planerar utan även de som säljer hushållsmaskiner och säkerhetsutrustning kan påverka säkerheten. Säkerheten kan också förbättras genom att anvisningar och broschyrer finns tillgängliga. Dessutom är det bra att se till att det finns tillgång till hushållsmaskinsservice.

Spisarnas brandsäkerhet har lyfts fram som ett gemensamt utvecklingsobjekt i hela Norden. Målet är att främja spissäkerheten dels genom att öka medvetenheten om spisbränder och spisarnas säkerhet, dels genom att påverka användningen och utvecklandet av säkerhetsteknik för spisar. Därför behövs det också mera erfarenheter bland annat av hur säkerhetsutrustning som installerats separat fungerar i praktiken.

Om en elapparat fattar eld

- dra ur stickproppen eller bryt strömmen via huvudbrytaren på säkringstavlan
- rädda människor från omedelbar fara, den giftiga röken är dödande
- larma brandkåren (112) från ett säkert ställe
- släck om möjligt med redskap för förstahandssläckning, t.ex. handsläckare eller släckningsfilt
- sätt dig i säkerhet i tid och stäng dörrar och fönster
- hjälp brandkåren att hitta fram

Källmaterial

TUKES-publikation 3/2001, Sähköpalojen riskienhallinta, Veli-Pekka Nurmi

TUKES-publikation 8/2001, Kuluttajat ja sähkölaitteiden turvallisuus, Mika Saastamoinen, Veli-Pekka Nurmi

TUKES-publikation 4/2002, Kotitalouskoneiden käyttöturvallisuus, Arja Rytkönen, Anneli Reisbacka

Arbetsseffektivitetsföreningens hushållsmeddelande 9/1997, Sähköliesien turvallisuus ja lieden turvalaitteet, Anne Korhonen

Bild: TUKES, polisen, Arbetsseffektivitetsföreningen



PB 123
00181 HELSINGFORS
Tel. (09) 61 671
fax (09) 605 474
www.tukes.fi